

הרב אריה שטרן

תרומת הבנות בצניעותן לבנין החברה והעם

ג. הצניעות בחינוך
ד. תפקיד המחנכים
מעין סיכום

פתיחה
א. מקום הצניעות בחיי החברה
ב. השינוי במצב כיום

פתיחה

הצניעות פנים רבות לה, ויסודה מן הפסוק אשר בכתבי הנביאים:
"וְהִצַּנְעוּ לְבַת עַם אֱלֹהֵיךָ".

(מיכה ו', ח')

יש כאן הדרכה כללית שמלבד עשיית המשפט ואהבת חסד, צריך האדם להיות צנוע בכל הלכותיו וזו הדרך הטובה אשר ד' דורש מעמנו. לאדם, יש כוחות רבים, כישרונות מבורכים ויצרים חזקים והצניעות היא שמבטיחה את ניתובם לכיוון החיובי. היפוכה של זו היא הגסות שיש בה מידה מרובה של גאווה ובעצם של חוסר אמונה, ומלווה במחשבה שאני ואפסי עוד, ואין מה שיעצור בעדי. כך מצינו בדברי חז"ל:

"א"ר יוחנן: כל אדם שיש בו גסות הרוח... כאילו כפר בעיקר,

שנאמר (דברים ח', י"ד): ורם לבבך ושכחת את ד' אלוךך וגו'".

(סוטה ד', ע"ב)

הצניעות לעומת זאת, מייצגת ענווה שראשיתה ביראת השם, כמו שנאמר:

"עֲקֹב עֲנֵוּה יִרְאַת ד'".

(משלי כ"ב, ד')

היא אינה באה לדכא את הכוחות והיצרים אלא מכוונת אותם לעשייה חיובית שבשלמותה מבטיחה את החיים הטובים והאידיאליים בכל העולמות.

א. מקום הצניעות בחיי החברה

פרק מרכזי בתוך הנושא הכללי של מידת הצניעות נוגע ושייך ליחסים שבין פני החברה כפי שהיא צריכה להיראות על פי דרכה של תורה. הצניעות שומרת על העידון, ונחוצה במיוחד במקום שבו היצרים כל כך חזקים, ובלעדיה, עלולים הם להטות את פני החברה לכיוון גס ומכוער, ומה שעלינו לעשות הוא לברר את המידה המאוזנת של מידת הצניעות בחיי החברה שלנו.

כמו בכל תחום אף כאן יש מסגרת הלכתית שאינה מותירה את הדברים שהתפתחו רק על פי נטיית הלב והרגש, ויש באמת כללים הלכתיים על ההופעה והלבוש ועל ההתנהגות החברתית הראויה. אמנם גם ההלכה עצמה אינה מפורטת על לפרטי הפרטים, ויש לבררם ולדון בהם בכל פעם לפי המצבים המתחדשים מעת לעת, כמובן מתוך זהירות רבה והבנה נכונה של העקרונות, ועל כך ננסה להרחיב בדברים דלהלן.

ב. השינוי במצב כיום

במסכת עירובין למדנו:

"רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא, אשכחא לברוריה (אישתו של רבי מאיר), אמר לה: באיזו דרך נלך ללוד? - אמרה ליה: גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה; היה לך לומר: באיזה ללוד".

(נ"ג, ע"ב)

הפירוש של הדברים הוא שריבוי בשיחה אולי תמיד מיותר, ובעיקר כשמתנהל בין איש לאישה, והמסקנה המתבקשת היא שמדברים על כל מה שצריך לעניין אך לא מוסיפים דברים מעבר הנצרך לעניין עצמו. בסוגיה אחרת במסכת קידושין (ע"ג, ע"א) יש משא ומתן בין החכמים שמסקנתו ההלכתית היא שאין שואלים בשלום אישה אף לא על ידי שליח, ומתבאר שמותר לשאול את הבעל על שלום אשתו אבל אין לשלוח לה דרישת שלום אף לא על ידי בעלה. אף כאן יוצא שמותר וצריך להעלות את הדברים המתחייבים על פי מידת דרך ארץ אך לא להוסיף דברים שיש בהם ביטוי של חיבה. ראוי לציין שעל סוגיה זו כותב מרן הרב קוק זצ"ל בספרו "מוסר אביך":

"מידת הצניעות גורמת טובות רבות בעולם ומתוך כך דוחה אף דברים שהם טובים מצד עצמם, אבל כיון שמפני יצר האדם וכוחו החדש יגרמו לפרוץ במידת הצניעות... נדחית מידת דרך ארץ ממקומה עד שלא לשאול בשלום אשה".

(מידות הראי"ה, צניעות)

והרב מסיים:

"הצנוע מכיר כי לא מפני שנאת המין הוא מתרחק ועושה גדרים, כי אם מפני התכלית הכללית והיפה".

(שם)

הכלל העולה מן הדברים האלה, שמצטמצמים בדברים ההכרחיים, ואולם אי אפשר להתעלם מן העובדה שהחיים עצמם משתנים וממילא אף צרכיהם משתנים, וצריך אם כן להתייחס אל המצב החדש על פי אותו עיקרון. המציאות המוכרת לנו היא שנשים משולבות במידה

מרובה מאוד במקומות עבודה, ובכל מיני מסגרות אחרות וצריכים לקבוע דפוסי התנהגות משותפים, כמובן בתנאי שהשילוב עצמו ראוי על פי ההלכה.

ההכרח לא יגונה, ובלבד שלא תהא חריגה מן המידה, וכאשר פועלים בדרך זו שוב אין סכנה של פגיעה וצניעות הראויה מפני שכולם יודעים בכל העת את הגבולות ושומרים את עצמם מן הכיעור.

על דרך ההתנהגות במקומות העבודה מתנהל לאחרונה דיון בכמה פורומים של רבנים מחוגים שונים, ואולם נראה שזהו הכלל שצריך להזהיר ולהישמר ושכל אחד יבדוק את עצמו אם אינו חורג ממידת הצורך בציבור, במעשה ובלבוש.

אם פועלים לפי עיקרון זה אפשר לעשות דברים הרבה, כמובן, בתנאי שלא פוגעים כלום בהלכה הספציפית.

ג. הצניעות בחינוך

מקום חשוב יש, כמובן, לבירורים ולגדרים האלה במערכות החינוך, הפורמאלי והבלתי פורמאלי. כשהשאלה העיקרית היא, אם לקיים פעילות מעורבת ואם כן, מה הם גבולותיה.

כשמדובר על הגיל הרך אין לכאורה שום סיבה להנהיג הפרדה בין הילדים לילדות, ובאמת יש הרבה מקומות שלא נוהגים להקפיד בדבר זה עד גיל תשע.

ומעבר לגיל הזה ישנה כבר בעיה מפני שאיננו מעוניינים בפיתוח קשרים חברתיים בין הבנים לבנות בשלב שכבר אפשר להגיע לידי תקלה, ומלבד זה יש שוני בתוכנית הלימודים כאשר אצל הבנים יש להקדיש זמן רב לתלמוד תורה בעוד שאצל הבנות אין צורך כזה, ואין כאן המקום להאריך ולהסביר מדוע מצוות תלמוד תורה כמות שהיא נוהגת בבנים ולא בבנות.

יחד עם זאת ידועה תשובתו של הגריי ויינברג זצ"ל בשו"ת שרידי אש (אה"ע סי' ע"ז) בקשר לתנועת הנוער המעורבת בצרפת במסגרתו שרים היו ביחד שירי קודש.

הרב מסביר שם את ההכרח והתועלת שבקום התנועה, ומסתמך על גדולי אשכנז שהיו בקיאים, כלשונו בחוכמת החינוך, ומסכם שצו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות דתיים שיכניסו זרם חדש בקרב היהדות, שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחשלות.

הרב המשיב מצמצם את ההיתר לשירה של שירי קודש בלבד, ונימוקו עימו, ואולם במשך השנים נמצאו הדברים משמשים בסיס הלכתי רחב יותר לתנועות הנוער הדתיות המקיימות פעילות מעורבת בתחומים נוספים. אמנם כדאי להעיר שלא ראוי להסתמך על ההיתר הזה לגבי

שירי חול, מפני שבלאו הכי יש צורך לעשות בירור נוסף, האם מותר לשיר בפרט עם כלי נגינה, ואם זה מתיישב עם ההלכה שלא לנגן ולשיר כזכר לחורבן.

אוזננו השומעות ועינינו הרואות שבתנועות הנוער שלנו נוהגים להקל בזה, ואני נוהג לומר, שכנראה ראשית צמיחת גאולתנו היא שהביאה את הציבור להקל בחומרה זו, אך איני סובר שיש להם על מה שישמכו ושוב אין כאן המקום להאריך בזה, ברם אין שתי הקולות האלה מצטרפות כלומר שאין להתיר שירה של שירי חול בחברה מעורבת, ובעצם הקביעה הזו כשלעצמה, יש כבר תועלת, במה ששמים גבול מפני מידת הצניעות.

על עצם הפעילות צריך לומר שאכן זו שאלה מורכבת ביותר וזאת משום שישנם מקומות שאין בהם צורך בכך, לעומת מקומות אחרים שיש צורך, ואדרבה יש ואיזו סיבה שגורמת למשיכת בני הנוער לתנועה הדתית, וכולנו מכירים חניכים וחניכות שהחלו לשמור על אורח חיים דתי ואף תורני, רק בזכות השתתפותם בתנועת הנוער, את אלה האחרונים נראה פשוט שצריך לעודד, בדיוק באותה מידה שהיה הרב ויינברג זצ"ל מעודד את תנועת הנוער של הסתדרות ישורון בצרפת.

מצד שני, יש סכנה שהפעילות המעורבת אף תכשיל. אכן זוהי דילמה קשה, ואני כשלעצמי נוטה לומר שצריך להתיר בעיקר במקומות שאין בהם מספיק בני נוער לשתי מסגרות, וזאת משום שבדאי ישנם כאלה שהמסגרת הזו מועילה להם אבל צריך להתייחס לנושא בבתי הספר ולדבר על מידת הצניעות שמצריכה ומחייבת את ההפרדה כמנהג אבותינו.

ד. תפקיד המחנכים

המחנכים והמחנכות צריכים אפוא, להתאזר בגבורה ולדעת איך לדבר על הנושא בצורה מאוזנת כזו, כאשר מצד אחד אין שוללים את הפעילות המעורבת ומצד שני מעודדים את אלה שאינם זקוקים לה או שמבקשים שלא להשתתף. לעצם הפעילות כמובן שצריך לשמור על כללי ההלכה, ולכן רצוי שישאר תמיד מרחק, באופן שהישיבה תהא נפרדת גם כשהיא משותפת. ההסבר לכך הוא: שיש צורך להיזהר מקלות ראש שיכולה להביא לידי חטא ומכשול, וכאן ראוי לנו שנוזכיר שעיקר החשש הוא מפני הבנים שלפי טבעם יכולים להגיע במהירות יחסית לידי קלות ראש, ועוד שעיקר התיקון נעשה על ידי הבנות שיכולות לשמור ולמנוע תקלות על ידי מידת הצניעות שלהן, כך בלבד ולא פחות מזה בהתנהגותן הצנועה כיעה לבנות ישראל.

באמת יש קושי לשמור על מידת הצניעות הראויה בתקופתנו, בעת אשר ישנם מגמות הפוכות שמקורן באווירה חילונית הדוחפת לטשטוש

ההבדל בין המינים בכל תחום, ביחד עם עידוד המתירנות שמתגלה באופן בוטה במיוחד בלבוש הבנות.

התוצאה הנראית לעין ברחובותינו היא שכולם מפסיקים להיות מה שהם, ובסופו של דבר כולם מפסידים את ערכם הייחודי ולא יכולים לתת את תרומתם המלאה לבית ולחברה.

מידת הצניעות באה לשמור על מידת ההפרדה הראויה, ומשאירה את הבנות במעמדן המקורי עם תכונותיהן הטבועות ליד הבנים עם תכונותיהם הטבועות שלהם. הרצון להילחם כאילו בטבע אינו ראוי, בסופו שישבר ולא יצליח, ורק נקווה שהשבירה תהא באופן מתון ולא כרוכה במשברים חמורים.

ונמצא אפוא, שהבנות בצניעותן מביאות לעידון של החברה כולה ושומרות לעצמן את כוחן הייחודי כמה שיכולות לתרום לחברה על פי טבען, שזו תרומה משמעותית ביותר שאין לה תחליף.

מעין סיכום

בהיותינו מאמינים בני מאמינים אי אפשר שלא להתייחס למסגרת זו גם למאבק אשר אנו נאבקים על ארץ ישראל, שכן איננו יכולים לשכוח שמדובר על ארץ אשר עיני ד' אלוקינו בה מראשית השנה ועד אחריתה, זאת אומרת שהרבה מהצלחותינו לשמור עליה תלויה בהתנהגותנו ובמעשינו. כאשר מתרחקים מחיים של קדושה היננו רואים שאין כבר רצון לשמור את הארץ בידינו, וזה כנראה ביטוי מוחשי ביותר לקשר המיוחד שישנו בין העם לארצו. התיקון צריך להיות על ידי החזרת הקדושה לחיינו, והצניעות היא אחד מן הגורמים המשמעותיים ביותר לבניין חיי קדושה על הארץ.